

РАЗВОЈНИ ПУТ СРПСКЕ ПОЕЗИЈЕ

(Душан Иванић, *Ка генези српске поезије (прегледи и студије)*, Лицеј/
Академија, Београд, 2011)

Душан Иванић (1946), књижевни историчар, универзитетски професор, покретач и руководилац више пројеката, организатор бројних научних скупова. Објавио је низ монографија и збирки студија из научне области српске књижевности 18. и 19. века, међу којима издвајамо *Забавно-поучну периоду српског реализма*, *Моделе књижевног говора*, *Српски реализам*, *Ка поетици српског реализма*, *Књижевна периодика српског реализма*. Приредио је научна издања сабраних и посебних дела (Сима Милутиновић Сарајлија, Бранко Радичевић, Ђура Јакшић), жанровских целина, избор опсцене прозе из збирке Ф. С. Крауса, зборник *Српска мемеоарска проза XVIII и XIX века*, антологију *Пријовијејка српских писаца из Хрватске*.

Књига прегледа и студија *Ка генези српске поезије*, објављена је 2011. године у Београду (Лицеј: Академија), а сачињена је од текстова чији се временски размак протеже од 80-их година 18. века до данашњег времена. Реч је о прегледима, предговорима, поговорима, студијама прилагођеним овом издању, али без коренитијих промена у односу на изворну садржину. Подробније обавештење о текстовима који су ушли у ову књигу налази се на крају, у библиографској белешци. Већина огледа садржи литературу. Једино је расправа „Милета Јакшић (час расула)“ по први пут објављена. Након тога следи „Попис имена“ и белешка „О аутору“.

Посматрање развоја српске поезије у Иванићевој књизи креће од 18. века и бави се лириком тог и наредног столећа. Аутор наводи антологије као добар извор за поимање генезе, јер свако од антологичара на различитом месту препознаје еволутивне пресеке. Најчешће се некадашње ново препознаје касније као старо, као извор посебне развојне линије, као што је случај са улогом Бранка Радичевића и Војислава Илића. Пут ка генези Иванић започиње указивањем на нестабилност риме и силабичности од Орфелина и Рајића до Доситеја и њихових савременика, а након тога у поезији Лукијана Мушицког и следбеника кренуће потрага за квантитативном мером, за античком версификацијом. Осврће се и на услове настанка песме, на пригодну лирику као једну од

струја у српској лирици, као и на доминантни стих српске поезије 18. века, силабички парноримовани стих.

Иванић посматра генезу свестрано, не само као утицај генетских и контактних веза, већ и као процес мењања, напредовања и понављања. Истиче да је суштина сваке генезе супротност, али и да се често јавља у крилу старог система и да не представља само прихватање наслеђа, већ и трагање за другим нормама и мерилима. Схваћена као еволуција, великим делом је и процес замењивања. За генезу српске романтичарске лирике значајне су три традиције лирског говора: народна поезија у збиркама Вука Караџића и класицистичка и сентименталистичка лирика. Док ће једни писци народну песму укључити у свој текст до граница имитације, други ће се од ње одвојити до одбацивања. Иванић скреће пажњу и на лирско ја и на то да је једина књижевна традиција која је лирско ја систематски узела као главни облик исказивања лирског субјекта била сентименталистичка лирика.

Посебно место у истраживању генезе српске лирике Иванић је наменио крајишким песницима. Креће од Павла Соларића, као Доситејевог следбеника, којег сматра претечом „школе објективне лирике“, али и претечом самог Радичевића. Место родоначелника у обнови српске поезије додељује Јовану Дошеновићу. Крајишком кругу припада и Сава Мркаљ који је на раскрсници поетичких струја првих деценија 19. века близак идејама романтизма. Плоднији него Соларић и Мркаљ, Никола Боројевић је сажео наговештаје главних праваца српског стиха од 18. века па до касне романтике и прага модернизма.

Смер српске поезије одредила је старија традиција, нарочито класицистичка школа Лукијана Мушицког и сентименталистичко наслеђе на тај начин што је отежавала брже издвајање и осамостаљење романтизма. Аутор тиме не одриче важност Мушицког који је први код Срба поезији дао општекултурни смисао и стекао прекретнички значај у њеној историји. Дуго се није опајало да се у одама аутобиографске садржине Мушицки приближио модернијим струјама, индивидуализујући песничку судбину, а да је у програмским песмама најавио националне теме романтизма. У споју европеизације и национализације српске песничке речи, проверавао је носивост српског и словенског језика у класичним метричким и строфичким обрасцима.

Посебно драгоцено место на еволутивној линији српске поезије припада Јовану Стерији Поповићу са песмама које је почео да објављује на црквенословенском у барокној традицији, укључујући се ускоро у класицистички ток.

Развоју српске поезије допринео је и Сима Милутиновић Сарајлија који је *Сербијанку* писао у време општих тежњи да се класични стил

стопа са националним и да се тиме потврди да српски језик може овладати изворним вредностима европског стиха. Променом имена *Србијаде* у *Србијанку* повучена је граница између класицизма и романтизма. Још један песник чије се место на развојном путу српске поезије везује за Сарајлију као претходника и Костића као следбеника је Ђорђе Марковић Кодер, песник који је уврштен и међу романтичаре и међу предромантичаре.

Превратничку улогу одиграо је Бранко Радичевић. Док је Мушицког могао читати и слушати учен, Бранка свако ко зна српски језик. Иванић понавља мишљење Милана Кашанина да је утицај народне поезије на Бранка Радичевића био „у књижевном смислу, од веће штете него од користи“. Супротно Кашаниновом мишљењу Радичевићева поезија је преживела ломове свих досадашњих епоха у српској књижевности и опстала као национално благо првог реда.

Иванић при посматрању генезе српске лирике издваја и Змајев песнички опус који садржи више тежишта распоређених у својеврсном полицентричном пресеку скупова. На једној страни су *Ђулићи* и *Ђулићи увеоци*, на другој шаливе, дечје, политичке и сатиричне песме.

Посматрајући алегорију и метафору у делу Јазе Костића, Иванић означава песниково место на еволутивном путу српске поезије. Поред Костића и Змаја подсећа и на Јакшића и на њихов значај за уздизање романтике од књижевне струје до књижевне епохе.

Аутор указује и на прорицање краја не само поезије, већ и саме књижевности коју је носио реализам, јер поетика реализма није погодовала развоју лирике. Следбеници Светозара Марковића одбацили су романтичарску традицију у целини што није погодовало песницима попут Мите Поповића, Јована Грчића Миленка, Милана Кујунџића Абердара. Известан траг у развоју српске поезије оставили су текстови непосредно настајали унутар покрета Светозара Марковића. Писали су их Коста Арсенијевић, Јаша Томић, Коста Абрашевић, Милорад Поповић Шапчанин, Владимир М. Јовановић.

Иванић наглашава да је општи застој лирике у епоси реализма застрт поезијом Војислава Илића који је надоместио мањак иновативности за целу епоху. Илићева лирика обележена је континуираном генезом тако да је незаобилазна и његова свеобухватна реформаторска улога. Међу најталентованијим следбеницима Војислава Илића био је Милета Јакшић чија је поезија вишеструко виђена: у оквирима еволуције српске лирике, као и у оквирима српске модерне. Додељиван му је статус претече, епигона или непотпуно остварене личности.

У последњој деценији 19. века формирала се генерација модерниста, међу којима ће најистакнутије место заузети Јован Дучић и Алекса Шантић.

Душан Иванић кренуо је од прошлости ка садашњости, приказао кршење претходних норми и поредака. Указао да се процеси канонизације стално смењују процесима деканонизације, али и да се генеза не састоји само из рушења већ и из рађања и усавршавања, као и налажења нових извора.

Иванић је обједињавањем текстова насталих током неколико деценија сачинио књигу која хронолошки прати развојну линију српске поезије. На том еволутивном путу неке представнике и појаве је детаљније приказао но друге, али је задржао првобитни смер и успео у намери да представи генезу нове српске књижевности.

*Јелена Д. Стојковић*¹²

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

¹² jelenast.stojkovic@gmail.com